

na ohrožené místo a upravití jeho službu tak, jak toho místní poměry vyžadují (§ 7 l. c.). Není-li to na ujmu uvedenému hlavnímu úkolu, mohou politické úřady naříditi, aby č. spolupůsobilo i v záležitostech místní policie (§ 10 l. c.). Jinak má č. na záležitosti tyto pouze dohlížeti a býti v nich obcím nápomoeno (§ 1 služ. instr.). Dalším úkolem č-a jest spolupůsobiti k odvrácení vnějšího nebezpečí pro stát podle předpisů vydaných ministerstvem vnitra v dohodě s ministerstvem národní obrany (§ 4 zák. o č-u).

V případě válečného stavu koná část č-a, určená dohodou mezi ministerstvem vnitra a ministerstvem národní obrany, polní službu bezpečnostní a přechází pod přímé velení vojska (§ 6 l. c.).

Četník službu konající má zákonem stanovená práva stráže civilní i vojenské (§ 13 l. c.).

Služebně smí zakročiti zásadně jen tehdy, je-li úplně vyzbrojen, je-li však nebezpečí v prodlení, a má-li zakročení nadějí na úspěch, jest oprávněn zakročiti i tehdy, je-li vyzbrojen pouze poboční zbraní (§ 9 služ. instr.). Jednati má zmužile a odhodlaně a nesmí nikdy z ohledu na vlastní bezpečnost od plnění své povinnosti upustiti (§ 48 služ. instr.).

Šetře předepsané opatrnosti smí použití zbraně: 1. v případě nutné obrany, aby odvrátil násilný útok, jenž na něho byl učiněn, nebo jímž se život jiné osoby ohrožuje, 2. nelze-li jinak překonati odpor, směřující k zmaření jeho služebního výkonu, 3. aby zamezil útěk nebezpečného zločince, jehož nemůže jiným způsobem zadržeti (§ 13 zák. o č-u).

Avšak i v těchto případech má četník použití zbraně jen tehdy, když selhaly mírnější prostředky, a i pak co nejšetrněji; má tedy, pokud to okolnosti dovolují, užití nejprve zbraně méně nebezpečné. Vždy však smí zbraně použití jen po vojensku (§ 65 služ. instr.).

Kdykoli četník ve službě proti někomu zakročí, má užití slov „ve jménu zákona“ v jazyce v místě obvyklém; v takovém případě je každý, i osoby vojenské, povinen jeho vyzvání uposlechnouti, může si však potom do jednání četníkovy stěžovati (§ 15 zák. o č-u). Jinak mohou četničí orgánové v ústním služebním styku s obyvatelstvem užívati každého jazyka, ve kterém se mohou dorozuměti (čl. 48 nař. č. 17/1926 Sb.). Velicím a služebním jazykem č-a jest jazyk státní (čl. 45—47 nař. č. 17/1926 Sb.).

Č. má obdržené příkazy vykonati bezpodmínečně a bez průtahů a do jejich posuzování se nepouštěti. Jen tehdy, kdyby se příkaz zjevně přičil buď povinností, jež č. přísahou četnickou na se vzalo, nebo zájmům státním, dále kdyby bylo nařízeno vykonání činu, jenž je zapovězen trestním zákonem, má č. od výkonu upustiti, avšak případ bezodkladně hlásiti svým četnickým představeným. Za obsah příkazu je odpověden úřad, který jej dal. Č. má právo žádati písemný rozkaz i tehdy, když to není zákonem předepsáno (§ 11 zák. o č-u).

Literatura.

Öffentliche Sicherheit, Polizei-Rundschau der österr. Bundes- und Gemeindepolizei sowie Gendarmerie, Nr. 9—10, 1924; Erhart-Pinkas: „Sbírka četnických předpisů“, sv. I., 1923. — Erhart: Rukověť četnictva“, díl II., 1926. — J. Erhart, R. Erhart, V. Sádlo: „Rukověť četnictva“, díl III. a IV., 1926. — Dr. Kmetz: „A magyar közigazgatási és pénzügyi jog kézikönyve“, 1911. — Fontán: „Předpisy o stejnokroji československého četnictva“, 1927. — Povondra-Pinkas: „Pokyny pro službu pátračí a daktyloskopickou bezpečnostních orgánů“, 1922.

Josef Mrhálek.

Daň.

1. Pojem a terminologie. — 2. Právo berní. — 3. Systém berní. — 4. Subjekty daně. — 5. Předmět (objekt) daně; základ pro vyměrování. — 6. Jednotka berní. — 7. Sazba (míra) daně. — 8. Vznik, splatnost, dospělost, vykonatelnost. — 9. Zánik závazků berních. — 10. Administrativní řízení. — Literatura.

1. **Pojem a terminologie.** Naproti příjmům z majetku a podnikání těles veřejných, jež mají s hlediska národohospodářského povahu příjmů původních a jež ve finanční vědě došly různého úhrnného pojmenování tak: příjmy „soukromohospodářské“, „výdělečné“, „výrobní“, „mechanické“, „originární“, staví se příjmy z nucených příspěvků, hospodářství soukromých, jež tělesa veřejná na základě finanční své výsosti těmito hospodářstvím ukládají. Nejobvyklejší úhrnná pojmenování jich ve vědě finanční používaná jsou: příjmy „veřejnohospodářské“, „státohospodářské“, „derivativní“, „veřejné dávky nebo d-ě“ čili „berné“ v širším smyslu. Příjmy tyto mají národohospodářskou povahu důchodů odvozených a tvoří v moderních státech hlavní zdroj příjmů. Vědecká definice pojmu „d.“ není jednotna. Vysvětlitelno to velikou růzností jich a okolností, že d. neměla ve všech dobách

historického vývoje ráz stejný. Skupina d-í v širším smyslu třídí se obvykle ve vědě finanční ve dvě skupiny: a) poplatky, t. j. dávky ukládané jako úplata za zvláštní činnost zařízení veřejných, jednotlivcem vyvolanou (quid pro quo). Donucení je relativní, předpokladem jeho jest úřední výkon; b) d-ě v užším smyslu, t. j. dávky ukládané ke krytí veřejné potřeby vůbec, bez ohledu na to, zda a jakou měrou zařízení veřejná se používají. Donucení jest absolutní, podmíněné pouhou existencí skutečností, k nimž zákon povinnost berní pojí (srov. v bližším Funk: Základy přednášek Finanční věda se zvláštním zřetelem k československému zákonodárství finančnímu, II. vyd., část 1., 1926).

Různost názorů a definic ve vědě finanční obráží se i v praktickém zákonodárství, jež nepodává obvykle v š e o b e c n o u definici pojmu „d.“ (jediná výjimka jest v německém Reichsabgabenordnung z 13. XII. 1919, kde však dle nabytých zkušeností naráží na značné obtíže při praktickém používání). Rovněž i terminologie pro označení j e d n o t l i v ý c h dávek zákonodárstvím používaná není jednotná. Stav tento pozůstává i u nás. Všeobecné definice pojmu „d.“ nemáme ani u nás, ani v právu býv. Rakouska a Uherska. Legální označení dávek, jež finanční věda nazývá daněmi v užším smyslu jsou různá, tak: d., dávka, poplatek, kolek, taxa, důchodek, monopol, clo. Označení „dávka“ voleno někdy úmyslně u d-í povahy, d-í přímých, by vyznačeno bylo, že taková d. nemůže sloužiti jako základ pro vyměření přírážek autonomních (tak: dávka z tantiem, dávka z majetku). Někdy používá se ku označení některých d-í spotřebních (dávka z uhlí, dávka z droždí, dávka z lihu a j.). Monopol, clo a kolek označují určité „d-ě“, jež liší se od jiných formou svého vybírání (srov. v dalším č. 3). „Důchodek“ jest překladem něm. Gefälle. Užívá se v starším zákonodárství k označení dávek spotřebních, případně nepřímých vůbec (tak v rakouském důchodkovém trestním zákoně z r. 1835). Nový celní zákon č. 114/1927 mluví promiscue o „clu“ a „celním důchodku“. „Poplatek“ označuje řadu dávek, jež nejsou vesměs poplatky ve smyslu finanční vědy, jež však uvedeny byly v zákonech poplatkových r. 1850 (srov. v dalším pod 3). Pojmenování legální projevuje důsledky tam, kde určité účinky jsou dle předpisů všeobecných spojeny s d-í určitě označenou. V případech takových rozhodna je termi-

nologie zákonodárství finančního, tedy oficiální označení, nikoli skutečná povaha se stanoviska finanční vědy (tak na př. v otázkách promlčení, tak Budw. 8173, 10456; přírážky, exekuce).

Stejně jako pojem d-ě není jednotně definován ve finanční vědě, není jednoty názoru i v označování d-í, jakožto „přímých a nepřímých“. Jak ve vědě finanční tak i v praktickém zákonodárství řadí se některé d-ě mezi nepřímé, jež řadí se jinde mezi d-ě přímé (srov. uvedené „Základy přednášek“ str. 71). Rakouský zákon důchodkový z r. 1835 uvádí řadu dávek, jakožto „dávky“ (nikoliv „d-ě“) nepřímé. Úhrnné označení „d-ě“ či „dávky nepřímé“ bylo také obvyklým pro řadu dávek i v rozpočtech býv. Rakouska až do r. 1904 (srov. pod 3). Od té doby podobné úhrnné označení v Rakousku (uherské rozpočty takové dělení neměly) a stejně i v rozpočtech našich se neuvádí. Výslovné označení „d-ě přímé“ jest naproti tomu pro některé dávky jak v zákonodárství, tak i v rozpočtech obvyklým.

2. **Právo berní.** Souhrn norem právních, jímž d-ě jsou upraveny, nazýváme berním právem v objektivním smyslu. Prameny jeho jsou tytéž jako jiných oborů právních. Ústava naše nařizuje zejména v § 111, že d-ě a veřejné dávky vůbec mohou se ukládati jen na základě zákona, tedy zpravidla usnesením obou sněmoven, výjimečně na základě usnesení sněmovny jedné, dle zásad § 44. Znění § 111 úst. list. nevyklučuje pochybnosti, zda a pokud bylo by lze zavésti dávku i cestou nařízení, zejména zda zákon může s účinkem zmocniti cestu nařizovací, aby stanočila pro dávku v zásadě zákonem stanovenou sazbu a ostatní bližší rozhodné předpisy. V Rakousku byly zejména (ač § 11 stát. zákl. zák. č. 141 ř. z. z r. 1867 vyhrazoval říšské radě právo usnáseti se o d-ích a monopolech) cestou nařízení stanoveny ceny předmětů monopolů státních. Vyvozováno to odtud, že jde o příjmy podniků státních, nikoliv o d-ě. U nás na př. zák. č. 414/1919 zmocňuje výslovně ministerstvo financí, aby cestou nařízení stanovilo u monopolu výrobných látek cestou nařizovací spotřební dávku a licenční poplatek, zák. č. 53/1925 zmocnil vládu, aby nařízením určila, ve kterých odvětvích veřejné správy, ve kterých případech a v jaké výši jest vybírati dávky za úřední úkony ve věcech správních, a aby za tím účelem vydala zvláštní dávkové

řády. Dle zák. č. 253/1926 jest vláda povinna každý dávkový řád předložiti Národnímu shromáždění do 14 dnů po jeho vyhlášení (srov. blíže čl. II.). Podobný předpis má zák. č. 268/1923 (246/1926) o seznamu předmětů d-ě přepychové. Otázka cesty nařizovací byla předmětem vážných diskusí, jak v teorii (Hoetzel, Krejčí, Petržíla) tak i v parlamentu samotném (bližší viz v hesle Občanská práva základní). Stojím na stanovisku, hledě ku celému historickému vývoji práva parlamentu ku povolování dávek, jakožto nejpodstatnějšího práva jeho, že ustanovení § 111 dlužno podati ten výklad, že esenciální součástky dávky, které činí ji dávkou určitého druhu a výše mají stanoveny býti zákonem samotným. I otázka ta není nepochybnou, do jaké míry by opatření podle § 54 úst. list. (bod 8 c) mohlo tvořiti pramen právní i pro obor dávek. Dle mého úsudku zavedení „nových dávek“ touto cestou nebylo by možným, pokud by šlo o dávky povahy „trvalé“, za kterou bylo by považovati takovou, kde při zavedení nebylo stanoveno všeobecně nebo stanovením určitého dies ad quem, že dávka má býti pouze dočasně platna. Naproti tomu jest pochybno, zda by bylo možno: 1. z v ý š e n í dávků již pozůstávajících, která podle platných předpisů nemá ráz přechodný (tak zvýšení d-ě pozemkové), 2. z a v e d e n í n o v é dávků, jejíž působnost byla by časově omezena, 3. z a v e d e n í n o v é dávků jednou pro vždy. Otázku 2. a 3. bylo by spíše kladně zodpověděti. Naproti tomu pro otázku 1. byla by odůvodněna spíše odpověď záporná, ježto i zvýšení stávajících trvalých dávek dlužno považovati za opatření, jímž se ukládá občanům nové trvalé zatížení. Rovněž není nepochybným, zda a do jaké míry lze připustiti a n a l o g i i předpisů práva soukromého v těch případech, kde jde o poměry v soukromém právu obvyklé, kde však řešení v předpisech finančně-právních chybí. Praxe nejvyšších instancí správních není jednotna (srov. na př. Budw. 1450, 2836, 8347, 13028, 13352, 14991 a Hye 806, 841, 1040), ani teorie (srov. na př. Eglauer: Studien zum österr. Steuerrechte, Zeitschr. f. Vfg., 1897; Unger Grünhuts Zeitschr., 1904; Čaha: Práce 1. sekce V. II. sjezdu českoslov. právníků; Drachovský: D-ová a bilanční revue č. 12/1924; Myrbach: Grundriß des österr. Finanzrechtes, II. vyd.; srov. i heslo: Analogie). Podobné všeobecné normy jako v § 7 obč. zák. v právu finančním není a vzhledem k znění § 1 obč. zák.

(arg.: soukromá práva a povinnosti) zodpověděl bych tuto otázku pro právo finanční jakožto právo veřejné, spíše negativně.

Od práva berního v objektivním smyslu dlužno lišiti berní právo v s u b j e k t i v n í m s m ý s l u, t. j. oprávnění vyvozené z moci státní, požadovati od subjektů majetkových, v oboru jeho moci se nalézajících, d-ě a učiniti k ochraně své pohledávky potřebná opatření. Toto právo státní nemá povahu absolutního práva k určité věci, t. j. práva věcného, nýbrž jest právem personálním, obligačním. Právo berní v tomto smyslu je právo na pohledávku a vykazuje podobné instituce jako soukromé právo obligační. Mezi státem jako věřitelem a poplatníkem jako dlužníkem jest podobný poměr jako mezi dlužníkem a věřitelem práva soukromého. Však pohledávka berní liší se podstatně od obligace soukromoprávní, důvodem právním, který tvoří zde pouze zákon sám, který stanoví skutečnosti závazkovité, jichž nastoupením vzniká právní poměr v případě konkrétním. Pohledávka přísluší státu jako takovému, plněním závazku povinen poplatník jako člen jeho (právní neb faktický). Oboje má tudíž ráz veřejnoprávní. Z tohoto obligačního poměru vzhází principiálně povinnost d-ě platiti. Vedle toho plyne pro dlužníka řada jiných povinností k určitým facere a omittere (na př. podání příznání, trpění místní prohlídky).

V důsledku recepčního zákona č. 11-1918 převzali jsme i pro právo berní předpisy v Rakousku i v Uhrách platné, jež pouze z části byly změněny, a jež dosud v některých směrech od sebe se liší (zejména předpisy trestní a administrativní). Z dávek, jež před převratem platily na Slovensku a jež jsme převzali a jež neplatily i v Rakousku, zrušena nyní novou reformou d-í přímých (76/1927), d. báňská a d. majetková (srov. čl. II. uv. zák.). Býv. uherská d. ze zbroje a lovu platná na Slovensku a Podkarpatské Rusi neexistuje v zemích českých.

Berní právo jak rakouské tak i uherské námi převzaté, trpí značnou nejednotností terminologie, řada předpisů neopírá se o zákon, nýbrž pouze o různá, namnoze zastaralá nařízení, výnosy a pod. (zejména pokud jde o řízení).

3. Systém berní (Rozdělení dávek). Souhrn berní v širším smyslu nazýváme soustavou berní či berním systémem určitého tělesa veřejného. Podobně jako v jiných státech, shledáváme se i u nás s mnoho-

členným systémem berním. A k t i v n í m i subjekty k vybírání d-í oprávněnými, jsou vedle státu i tělesa samosprávná, jimž přikázány i některé d-ě státní případně přiděly z nich (srov. zák. č. 329/1921, 77/1927). Největší část d-í státních uvedena v rozpočtech ministerstva financí. Řada však uvedena i v rozpočtech ministerstev jiných (na př. poplatky za privilegia, dávky horní a j. v.). Sledujeme-li systematiku administrativní v našich rozpočtech uvedenou, možno uvésti dle stavu dnes platného toto rozdělení státních d-í: I. P ř í m é d a n ě: 1. reální d-ě: a) pozemková, b) domovní (činžovní, třídní); 2. osobní d-ě: a) všeobecná výdělková; b) zvláštní d. výdělková, c) rentová, d) z vyššího služného, e) z tantiem, f) důchodová. — II. D a ň z o b r a t u a d a ň p ř e p y c h o v á. — III. C l a. — IV. D a n ě s p o t ř e b n í: 1. D. z kořalky (dávka z kořalky, z droždí, denaturační dávka, licenční poplatek); 2. všeobecná d. nápojová (zahrnuje v sobě d. z piva, z vína a z vod minerálních); 3. d. z vína šumivého (dříve zvláštní dávka z vína láhvového); 4. d. z cukru; 5. d. z masa; 6. d. z minerálních olejů; 7. d. ze zapalovadel; 8. d. potravní na čáře; 9. d. z uhlí; 10. d. z vodní síly. — V. P o p l a t k y, k nimž řadí se v rozpočtech i taxy, dopravní d-ě (d. z jízdenek, d. z nákladu, d. ze zavazadel, dávka z jízdného, dávka telefonní) a dávky za úřední úkony správní. Do skupiny poplatků účtují se v rozpočtech zvláště nezminěné d-ě: d. z hracích karet, d. z obchodu cennými papíry a d. z obohacení (dědictví a darování). — VI. M o n o p o l y: a) tabákový, b) solní, c) umělých sladidel, d) výbušných látek, e) státních loterií. Rozpočty řadí nyní a), e) mezi příjmy z podniků státních. Většina dávek uvedených opírá se o základní předpisy dříve v Rakousku a v Uhrách platné. Nové dávky jsou: II., IV., 2., 3., 9., 10. z části V. a VI. d. Dávky I., které již dříve pozůstávaly, byť i z části pod jiným pojmenováním a z části i jiných zásad v zemích historických a na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, upraveny jednotně pro celý stát zák. č. 76-1927. D-ě spotřební, s výrobou úzce souvisící (lív, cukr, minerální oleje), upraveny podle t. zv. vyrovnávacích zákonů rakouských a uherských, co do zásad stejně v detailech jsou různosti (o unifikaci a reformu jich se jedná). Unifikací zákonů poplatkových pověřena zvláštní komise u ministerstva financí. Dle trestního zákona důchodového z r. 1835 jmenují se d-ě III.—VI.

„dávky nepřímé“. Stejně i v rozpočtech býv. Rakouska do r. 1904.

Máme-li zřetel ku povaze uvedených dávek se stanoviska vědy finanční, možno vedle dávek pod IV. označiti dávky pod II., III., VI. a) až d) uvedené, jako d-ě spotřební. V případě III. a VI. jde jen o zvláštní formu vybírání. Do skupiny d-í spotřebních náleží i d. z hracích karet. Skupina poplatků (V.) zahrnuje v sobě dávky upravené podle zákonů poplatkových č. 50 a 329/1850 ř. z. a jich dodatků. Některé z dávek těchto mají povahu poplatků ve smyslu finanční vědy, většina však má povahu d-í, jež finanční věda nazývá d-ěmi obchodovými (srov. cit. „Základy přednášek“, II. část, 1927). Stejnou povahu má i monopol loterní, dále d. z obohacení, d. z obchodu cennými papíry a d-ě dopravní. Důvodová zpráva k návrhu finančního zákona pro r. 1927 (str. 208) uvádí odlišně od názvosloví ve finanční vědě obvyklého, d-ě z obratu, z uhlí a d-ě dopravní, jakožto „d-ě obchodové“, které postihují produkt před jeho dohotovením a jsou složkou výrobního nákladu a složkou soutěžící i vůči cizině.

Konečně dlužno připomenouti, že zák. č. 309/1920 zavedena dávka z majetku a dávka z přírůstku majetku jako d. státní, povahy neperiodické, jednou pro vždy, jako zvláštní dávka účelová. V rozpočtech uvádí se dosud t. zv. d. válečná, jež vztahovala se dle poslední své úpravy na zisky z r. 1919 (zák. č. 79/1920).

Dávka z majetku, d. důchodová, d. z tantiem a d. z obohacení, nemohou býti činěny základem pro přírážky autonomní. Ostatní jen podle všeobecných pravidel pro přírážky platných.

4. **Subjekty d-ě.** Pasivní subjekt d-ě, t. j. osoba dle zákona k placení d-ě povinná, jest při d-ích přímých a při největším počtu poplatků zpravidla shodnou s destinatářem d-ě, t. j. osobou, jež dle úmyslu zákonodárce d. platiti má. V některých případech poplatků a d-í dopravních jest subjekt od destinatáře rozdílným. Při d-ích spotřebních označeny po většině producenti případně prodavači, jako subjekty d-ě, ač destinatářem jsou konsumenti. Legální terminologie označuje obvykle subjekt berní názvem „poplatník“, ale ne vždy ve smyslu stejném. Někdy se jím rozumí právní postavení subjektu po nastoupení skutečností zakládajících závazek berní, někdy označen takto subjekt k placení již zavázaný na základě předsevzatého aktu ukládacího. Na-

mnoze vyjádřen závazek placení nepřesně označením „ručí“, výrazem to užívaným jinak pro závazek podpůrný. „R u č e n í“ vyskytá se buď jakožto ručení o s o b n í, jež uplatňuje se přímo proti osobám, jež pak ručí svým jménem, a v ě c n é, uplatňuje-li se přímo proti určitým objektům a nepřímo proti jich majitelům, majíc tu pravidelně podobu zákonného, někdy i přednostního zákonného zástavního práva (podrobně upraveno zejména v novém zákoně o přímých d-ích v §§ 264—267). Vztah ručení ku placení není vyjádřen ve všech zákonech, kde o ručení za dávky se mluví způsobem stejným (srov. můj článek v D-ové a bilanční revui 1925).

Oproti státu jest povždy ten ku placení zavázán, kdo jako takový zákonem jest označen. Převezme-li osoba třetí na základě smlouvy se subjektem d. dlužnou, má úmluva ta jen s o u k r o m o p r á v n í význam mezi kontrahenty, ale nemá vůči státu účinku žádného. Jí nemůže se nic měniti na právu státu, aby nastoupil přímo na zákonný subjekt, ani nemůže pro stát založiti právního nároku na plnění osoby, jež se subjektu d-ě zavázala, že d. za něho zaplatí. Zpravidla neomezuje se v zákoně volnost uzavírání smluv, jichž důsledkem jest, že nositelem d-ě stane se osoba jiná, než ten, jehož zákon jako ku placení povinného označuje. Při dřívější d-i z příjmu, dávce z tantiem a dávce z majetku vytčen byl výslovný z á k a z p ř e s u n u t í (§ 238 zák. č. 220/1896 ř. z., § 41 zák. č. 309/1920). Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi (mimo u dávky z majetku), nebyl stanoven zákaz přesunutí. Dle nového zákona o přímých d-ích byl § 341 vysloven všeobecný zákaz přesunutí pro přímé d-ě předpisem, že dohody sjednané, aby přímou d. nesla místo poplatníka zcela nebo částečně jiná osoba, nejsou právně účinné. Předpis tento však dle čl. XVI. uv. zák. nabývá účinnosti teprve od 1. I. 1932.

Subjekty mohou býti zpravidla jak osoby fyzické tak i osoby právnické. Pouze osoby fyzické jsou subjekty d-ě při d-i důchodové a d-i z přírůstkem majetku. Pouze osoby právnické: při zvláštní d-i výdělkové a t. zv. ekvivalentu poplatkovém. Zvláštní způsob vedení hospodářství a některých osob právnických vedl ke stanovení pro ně zvláštních předpisů, tak u d-ě majetkové a dřívější d-ě válečné.

Namnoze nevytýká zákon berní pouze osobu jednu jako subjekt d-ě, nýbrž uklá-

dá závazek ku placení současně více osobám. Takovýto závazek vzniká pravidelně tím, že objekt d-ě náleží více osobám, neb dostává se více osobám, neb jest následkem spoluúčasti více osob při deliktu berním. O tom, jak dlužno při závazku společném uplatnití pohledávku daňovou proti jednotlivým z více spoluzavázaných, dán v některých případech zákony případně nařízením určitý výklad. Namnoze však neoznačuje se tak dosti přesně, nýbrž uvádí se jen všeobecně, že „ručí k ruce nerozdílné“, „považují se za osobu jednu“, „ručí bezpodmínečně“. Praxe v případech takových užívá namnoze předpisů vykládacích § 891 obč. zák. Jest ovšem otázkou (srov. výše) zda takováto analogie jest přípustnou. Spoludluh možný jest u všech d-í mimo d. důchodovou (§§ 6, 14).

5. Předmět d-ě (základ pro vyměrování). Zpravidla kryje se t. zv. formální a materiální předmět d-ě (formální předmět jest skutečnost, jejíž existenci berní závazek vzniká, materiální jsou hospodářské statky, na základě kterých se d. vyměruje. Tyto materiální předměty nazýváme základy pro vyměrování). Výjimečně při některých poplatcích a d-ích obchodových a při d-i z obratu označuje se jako předmět v zákoně určitý právní akt, kdežto vlastním základem pro vyměrování je hodnota předmětu tohoto aktu (na př. d. z obohacení, předmět formální: převod na případ smrti, materiální: hodnota věci; d. z obratu, formální předmět: dodávky). Dle předmětu řídí se zpravidla pojmenování (d. z důchodu, cukru atd.). Kde v zákoně jest podrobena více různých předmětů, různým sazbám, uvádějí se ve zvláštní části zákona t. zv. s a z e b n í k u [tarifu] neb t. zv. s e z n a m u, případně t. zv. s a z b ě d a ň o v é, jež uspořádány jsou buď alfabetycky neb systematicky. (Tarif zákona poplatkového alfabetycký, tarif celní systematický, systematický seznam předmětů d-ě přepychové, systematická sazba d-ě z masa a potravní d-ě na čáře.)

6. Jednotka berní. Jednotky berní, t. j. jednotky objektu, se přesně vytýkají při d-ích spotřebních a některých poplatcích ve smyslu vědy finanční (tak metrický cent cukru, stupeň alkoholu, kus dobytka, podání a pod.). Většinou se však neshledáváme s výslovným vyznačením. Tak tomu všude tam, kde se předmět berní zjišťuje před ukládáním d-ě v penězích (d-ě přímé, většinou d-ě obchodové, na př. 1% hodnoty).

7. Sazba (míra) d-ě. Vytýká se při d-ích spotřebních, většinou při poplatcích ve smyslu vědy finanční, některých poplatcích povahy d-í obchodových a dřívější d-i z příjmu, v přesném obnosu peněžitém. Při d-ích obchodových v zákoně poplatkovém většinou uvedených, z části při jiných poplatcích, vytýká se pouze určité měřítko, podle kterého se sazba vypočte, na př. procento, škála (stupnice). Při d-i důchodové, všeobecné výdělkové a z části zvláštní výdělkové, d-i z obohacení, poplatcích z převodů nemovitostí a dávce z majetku a přírůstek na majetku a dřívější d-i válečné, odstupňovány sazby, dle zásady progresse. D. důchodová, d. z majetku a d. z obohacení stejně i býv. d. válečná volí moderní tarif postupňovaný. Při d-i z obohacení, z části při poplatcích z převodu nemovitosti přihlíží se i k osobnímu poměru mezi převodcem a novým nabyvatelem. K sazbám základním byly v době válečné a v době poválečné zavedeny t. zv. „válečné přírážky“, u d-í přímých a u poplatků. U d-í přímých novým zákonem 76/1927 upravených zavedeny nové celkové sazby a zrušeny přírážky. Přírážky poplatkové upraveny zák. 31/1920, 337/1921, nař. 53/1920, 403/1920, 111/1922. Zák. 349/1921 zmocnil vládu, aby až do uzákonění autonomního celního tarifu upravila berní sazby pomocí koeficientů (přírážek součinitelů) k základním sazbám tak, aby ochrana v sazbách platného tarifu byla i za přesunů cenových a měnových zachována.

8. Vznik, splatnost, dospělost, vykonatelnost d-í. Ku vzniku každého berního závazku třeba, aby uskutečnily se určité skutečnosti, jež předpisy berní podrobně vyznačují a jež odborná literatura nazývá obvykle úkony berní (Steuerakten) a pro něž naše legální terminologie nemá úhrnného názvu všeobecného. Namnoze uvádějí se tyto skutečnosti závazkově pod úhrnným označením „předmět d-ě“, při d-ích spotřebních „poplatné“, případně „berní řízení“, někde i „poplatný úkon“. Někde se úhrnné pojmenování vůbec neuvádí. Úkony či případněji řečeno skutečnosti berní jsou u různých dávek druhu nejrozmanitějšího a nelze je subsumovati pod zásady všeobecné. Tak jsou jimi držba předmětu dávky (na př. d. pozemková, domovní), neb jeho nabývání (důchodová, rentová, z obohacení), provozování (výdělková), přenášení z místa na místo (řada d-í spotřebních), uskutečnění právního jednání (řada poplatků, d. z ob-

ratu), zřízení listiny (některé poplatky), určitý výkon veřejný (poplatek vkladní, dávky za úřední úkony ve věcech správních a j. v.). Případů, kde současně se vznikem nastává i dospělost, je málo. Náleží sem v podstatě případy, kde určité d-ě spotřební splatny jsou současně s ohláškou o t. zv. poplatném úkonu, dále cla a poplatky obligatorně placené kolky. U převážné většiny d-í předpokládá se správní akt uložení d-ě, jímž se teprve individualisuje a konkretisuje, zda-li je určitá osoba d-í povinnou, kde, kdy a jakou měrou. Dospělost zakládá povždy právo ku placení, ale nikoliv povinnost stíhanou pro případ nesplnění škodnými účinky prodlení. Naopak v některých případech má nárok státu již dospělý povahu nudi iuris, takže dává se dlužníkovi lhůta dodatečná k tomu, aby učinil své povinnosti zadost a teprve když do konce lhůty této nezaplatí, nastupují škodné účinky prodlení (srov. 9). Že však nárok na pohledávku i povinnost vzhází již v době dospělosti, jeví praktický účinek zejména potud, že někdy úrok z prodlení počíná se již ode dne dospělosti, tak § 271 zák. 76/1927, u přímých d-í, § 28 zák. 268/1923 a 246/1926 u d-ě z obratu. Lhůty dodatečné obnášejí po dospělosti měsíc a 15 dnů u přímých d-í (§ 271), u poplatků přímo placených 30 dnů (§ 60 popl. zák.), d-ě z obratu 30 dní, případně 6 neděl (§ 28). Dospělost nastává nejobvykleji nastoupením určité doby kalendářní (tak přímé d-ě, d. z vodní síly, d. z uhlí, d-ě dopravní), někde nastoupením určité události (tak u poplatků kolkovních: zřízení neb podání listiny neb spisu, při poplatcích přímo placených: doručení platebního rozkazu, d-i z lihu: ohlášení poplatného řízení, d-i z cukru: vyklizení výrobku). Zákonná ustanovení o splatnosti dávky mohou být změněna po právu jen potud, pokud zákon výjimku připouští. Tak vydány předpisy o t. zv. uvěřování d-ě při některých d-ích spotřebních [láh, cukr, minerální oleje] zák. 91/1920. Při přímých d-ích (§ 283) může úřad na žádost poplatníka úplně nebo částečně posečkati zaplacení splatné d-ě s přírážkami a příslušenstvím, je-li její okamžitě vybírání pro poplatníka spojeno s vážnou újmou nebo s vážnými obtížemi. U poplatků upraveny bez zákonného zmocnění (contra legem) předpisy o prodloužení lhůt platebních ministerskými nařízením. O vykonatelnosti, t. j. způsobilosti, aby vymáhána byla d. donucovacím řízením, obsahuje pouze v pod-

statě § 271 a 344 odst. 2. zák. 76/1927 přesnější pravidla, tak, že nebyly-li d-ě přímé s přírážkami zapraveny do 15. dne onoho měsíce, jenž následuje po dni splatnosti, budou i s příslušenstvím vymáhány donucovacím řízením, a že před zavedením exekuce nutno dlužníka vyzvati písemnou upomínkou, aby daňový dluh zapravil do 15 dnů. U d-í jiných chybí přesnější předpisy, a uvádí se všeobecně pouze, že d-ě splatné a nezaplacené budou vymáhány řízením donucovacím.

9. Zánik závazků berních. Podobné všeobecné normy zákonné, jaké pro zánik obligací soukromých vytýká právo občanské, chybí pro obor práva berního. Pouze zákon o přímých d-ích 76/1927 v §§ 273 až 282 obsahuje přesná pravidla povšechná. Jinak rozptýleny předpisy o zániku závazků berních v řadě předpisů, některé otázky nedošly vůbec úpravy zákonné. Někde upraveny i contra legem cestou nařizovací. Používání analogie občanského práva v nedostatku norem práva finančního při otázkách dotýkajících se zániku obligací veřejnoprávních praxe správního soudu někdy připouští, někdy vylučuje. Závazek berní může zaniknouti placením, dáním na místo placení, kompensací, promlčením a výrokem úředním.

I. P l a c e n í m. Placením jest pravidelným způsobem zániku a může se státi pouze v penězích. Dle § 274 může ku placení d-í přímých, přírážek a příslušenství použito býti podle zmocnění finančního zákona pokladničních poukázek. U dávky z majetku připuštěno výjimečně placení majetkem zabraným (zák. č. 215/1919). Mimo tyto případy plnění na místo placení (datio in solutum) není přípustno. Placením může se díti platenkami poštovního úřadu a šekovým (odúčtovacím [clearingovým]) řízením poštovního úřadu šekového (srov. nař. 645/1920). Má-li veřejná korporace více pohledávek proti témuž dlužníku a když dlužník platí jen obnos, který nestačí ku zaplacení všech, nastává otázka, která z pohledávek placením se zrušuje. Dle práva občanského rozhoduje v podobných případech v první řadě vůle dlužníkovy. Dle § 273 sčítají se platby přímých d-í nejprve na příslušenství, pak na nedoplatky d-í s přírážkami, přihlížejíc k jejich ohroženosti a stáří a teprve po úplném vyrovnání nedoplatků na běžný dluh daňový; zúčtování na d. a přírážky děje se poměrně podle jejich úhrnných částek. Dle motivů (zpráva výboru rozpočtového poslanecké sněmovny

č. 1000) bude však v prováděcím nařízení vysloveno, že platí-li za poplatníka některá z osob ručících za d., může tato určití, za který druh (ročník) d-ě má platba jeho býti zúčtována a berní úřad je povinen tímto určením se řídit. Jak postupovati tam, kde konkuruje více nedoplatků při d-ích jiných tak d-ích spotřebních a bezprostředních poplatků, není výslovného předpisu závazného. Soudím, že bylo by proto ponechati volbě dlužníkově rozhodnutí, která pohledávka má býti splacena a že nelze po právu dávatí zejména zdrželosti starší přednost před pozdější. Platí-li dlužník před dospělostí nemá nárok na inter-usurium. Výjimečně stanoveno, že při dobrovolných splátkách na dávku z majetku má nahrazen býti úrok 6%, který dle poměrů trhu peněžního může býti zvýšen na 10% (posléze 7%). Dle zákonů poplatkových (výjimečně při d-i z obratu cenných papírů [§ 20]) možno použití ku placení kolků, a to někdy obligatorně, někdy dle volby povinného (srov. zejména § 4 popl. zák., § 6 zák. 89/1862 ř. z., čís. nař. 279/1915 ř. z.). Placením kolkem na prvý pohled nemá povahu „placením“, nýbrž spíše povahu datio in solutum. Ve skutečnosti děje se v případech těchto zapravování v hotovosti napřed, dříve než pohledávka vzešla a kolek sám jeví se jako kvitance dosvědčující, že hotové placení se stalo. — Nezaplacení v době dospělosti, případně ve lhůtě dodatečné, ku placení vyhrazené, má v zápětí škodné účinky prodlení. Účinky tyto nastávají bez ohledu, zda mora jest subjektivní či objektivní (Gl. U. 8280).

Účinky prodlení jsou různé. 1. Povinnost ku placení úroků z prodlení. Zásady i výše jich nejsou upraveny u všech d-í stejně. Pro přímé d-ě uvedeny předpisy v § 271 (výše až do 10%). Zásady o přímých d-ích platí obdobně pro d. z obratu, dávku z uhlí, d. z vodní síly a cla. U d-ě z hracích karet platí zák. 43/1881 ř. z. (6%). U poplatků, d-í z obohacení a d-í dopravních zák. 116/1921 (výše 7% nař. 92/1923), který však nemá platnosti všeobecné (tak u poplatků ústavů a společností 5%). U d-í spotřebních mimo uvedené není pravidla o úrocích z prodlení a nelze proto právo na ně všeobecně přiznati. Ovšem budou zejména u hlavních d-í této skupiny, d-í nápojových, z cukru, minerálních olejů, vzhledem k způsobu jich vybírání, případy úroků z prodlení jen velmi řídké. 2. N e p ř í p u s t n o s t n e b o m e z e n í v ý k o n u u r č i t ý c h o p r á v n ě n í. Tak vydání

dokladu pro podomní živnostníky je podmíněno zaplacením d-ě výdělkové. Zaplacení některých d-í s výrobou souvisejících (lih, minerální oleje, cukr) jest podmínkou, aby s řízením berním (na př. výrobou, vyklizením do volného obchodu) mohlo být započato. Vydání pasu cestovního je odvislo od zaplacení neb zajištění d-í. 3. Při poplatcích kolkových má nesplnění neb neúspěšné splnění povinnosti kolkovní v zápatí pokutu, 2-, 3-, 50- případně 100násobnou (§ 79, 82 popl. zák. 89/1862 ř. z., 26/1876 ř. z., 30/1922).

II. **O d p o č e t** (kompensace). Dle § 275 jest přípustna kompensace mezi pohledávkou na přímých d-ích a veřejnoprávními pohledávkami proti státu podle zásad soukromého práva. Jinak pro kompensaci v oboru berním postrádáme pravidla všeobecného a praxe správního soudu ji nepřipouští. Výjimečně shledáváme se s případy kompensace, byť i ne pod takovým výslovným označením tam, kde děje se vybírání d-ě pokladnami státními ve formě srážky z důhodů jimi vyplácených. Tak při d-i rentové (§ 180) a při d-i důhodové (§ 28 násl.).

III. **V ý r o k ú ř e d n í.** Všeobecné oprávnění určitých orgánů ku promíjení berních dluhů v cestě milosti nepozůstává a nelze právo takové jim přiznati. Prominutí toto jeví se jako výjimečné osvobození konkrétního případu z všeobecné povinnosti berní, a může proto vykonáno býti jenom tenkrát, kde zákon sám oprávnění takové určitým orgánům přiznává. Promíjení v cestě milosti mimo tento případ jevílo by se jako svémocná mimo obor působnosti orgánů správních ležící změna zákona. Výjimečně dáno předpisy zákonnými oprávnění určitým orgánům, promíjeti d-ě. V širokém rozsahu vyhrazuje právo k mimořádným odpisům a prominutí d-í přímých s přírážkami a příslušenstvím § 276, a to jednak odpisy a prominutí d-í pravoplatně předepsaných a odpisy a prominutí d-í včas neuložených (tak připouští se odpis d-ě pravoplatně předepsané z důvodu dvojího předpisu, neodůvodněného předpisu a absolutní a relativní nedobytnosti, případně odpisy d-ě včas neuložené z důvodu absolutní a relativní nedobytnosti). Dle nového celního zák. (§ 103) může celní správa v jednotlivých případech prominouti celní pohledávku a náhradu ušlých dávek, kdyby jich vybírání nebylo dle stavu věci slušné.

IV. **P r o m l ě n í** (srov. heslo „Promlčení dávek veřejných“).

10. **Administrativní řízení při berních** určuje formy, ve kterých se materiální právo berní k platnosti přivádí. Řízení toto není dosud upraveno ve formě zásad všeobecných pro všechny obory berní platných. Vysvětlitelno to růzností d-í, růzností orgánů při správě jich činných, i růzností těles, v jejichž prospěch dávky plynou. Jen některé otázky upraveny ve formě zásad všeobecných. Mnoho otázek o řízení nedošlo vůbec pozitivně právní úpravy, mnohé jen nedostatečně (práva stran). Valná část zásad řízení ustálila se teprve působením praxe správního soudu opřené více o zásady slušnosti a účelnosti než o předpisy pozitivní. V býv. Uhrách vydána pro správu daňovou při d-ích přímých, částečně i pro d-ě a dávky nepřímé pravidla zák. čl. XI-1909 obsahující 113 paragrafů, jehož některé části byly do převratu pozměněny, a doplněny zejména zák. čl. LIII/1912.

V býv. Rakousku byly teprve novelou o přímých d-ích osobních 13/1914 ř. z. vytčeny přesnější, nikoli však vyčerpávající, pravidla o řízení, jež jinak upraveny v zákonech o jednotlivých berních. Však ani tu ne úplně. Teprve novým zákonem o přímých d-ích 76/1927 upraveny, však pouze pro tyto d-ě, nejhlavnější problémy řízení zvláště: orgány (jih složení, působnost a příslušnost), lhůty, úřední opatření, doručování, způsobilost jednati a zastupovati, ručení, placení d-í, navrhování do předešlého stavu, předpisy o vymáhání d-í a j. v.). Jako hlavní obory řízení administrativního možno vytknouti: 1. Řízení ukládací, 2. řízení kontrolní, 3. řízení výkonné (exekuční), 4. řízení o opravných prostředcích, 5. řízení trestní. Podrobnosti viz v příslušných zvláštních heslech.

Literatura.

Mé články: „Zánik a změny státních pohledávek daňových a poplatkových“ (Sborník věd práv. a stát., ročník 1905, pocta Randova); „Placení závazků berních“ (Daňová a bilanční revue, 1925); „Kompensace pohledávek berních“, tamže 1927; „Promlčení závazků berních“ (Sborník věd práv. a stát., ročník 1903); „Zánik pohledávek berních uplynutím času“ (Daňová a bilanční revue, 1927); „Erlösung und Veränderung der Steuer- und Gebührenforderungen“ (Österr. Staatswörterbuch, II. vyd.); Drachovský: „Přehled finančního hospodářství v Československé republice 1922“; Frána: „Daně, dávky a poplatky“, 1923; Myrbach-Rheinfeld: „Grundriß des Finanzrechtes“, II. vyd.; Konrad: „Handbuch des Österr. Finanzverwaltungsrechtes.“

Vilém Funk.